

AVINGUDA VALLCARCA

La construcció d'una nova avinguda verda requerirà l'enderroc d'espais habitables?

Sinopsi | El pla del projecte de l'avinguda verda a Vallcarca s'emmarca en la modificació del pla general metropolità de Barcelona aprovat el 2002. La planificació inicial de la rambla verda necessita de l'enderrocament dels edificis i espais habitables que actualment es troben situats al centre. El pla, que fa vint anys que està en suspens, s'enfronta a severes oposicions per part d'alguns grups veïnals i està fortament recolzat per altres. Les negociacions sobre el seu futur estan en procés actualment. La remodelació prevista inclou, a més, la construcció d'un dipòsit subterrani d'aigües pluvials, un pàrquing per a l'empresa de gestió de residus municipals i una subestació elèctrica.

Autores: Clara Calabuig Martínez (BCNUEJ, ICTA, UAB); Filka Sekulova (BCNUEJ, ICTA, UAB)

BCNUEJ Barcelona
Laboratory for Urban
Environmental Justice
and Sustainability

July 20, 2021

Figura 1. Graffiti vist a l'Avinguda de Vallcarca. El text diu: 'Construïm la Vallcarca que volem'.

Introducció: una avinguda verda per a Vallcarca

El pla del projecte de l'avinguda verda a Vallcarca s'emmarca en la modificació del pla general metropolità de Barcelona aprovat el 2002. La planificació inicial de la rambla verda necessita de l'enderrocament dels edificis i espais habitables que actualment es troben situats al centre. El pla, que fa vint anys que està en suspens, s'enfronta a severes oposicions per part d'alguns grups veïnals i està fortament recolzat per altres. Les negociacions sobre el seu futur estan en procés actualment. La remodelació prevista inclou, a més, la construcció d'un dipòsit subterrani d'aigües pluvials, un pàrquing per a l'empresa de gestió de residus municipals i una subestació elèctrica.

El futur dels edificis previstos per ser enderrocats és un dels punts centrals de disputa, que provoca polarització a la comunitat. L'associació *Vallcarca Som Barri*, que juntament amb altres entitats va liderar el procés participatiu per salvar la el nucli antic del barri, considera que el pla del 2002 reflecteix un model d'urbanisme obsolet. Defensen que els plans de renovació no expulsin més veïnes del barri, referint-se a la vintena de famílies que actualment viuen als edificis que queden a l'avinguda Vallcarca, situats entre el carrer Bolívar i la casa modernista Comas d'Argemir.

Representants de l'associació de veïns *AAVV Gràcia Nord-Vallcarca*, en canvi, argumenten que el pla original de la rambla verda, amb els enderrocaments estipulats, és la millor opció per el futur desenvolupament del barri. L'associació ha estat molt activa en tots els processos participatius al voltant de la reforma de la zona.

Al seu torn, des de l'administració del districte, s'han marcat clarament tres necessitats o objectius necessaris: un és la construcció d'un dipòsit d'aigua de pluja per evitar la inundació del túnel de Lesseps i la zona de Gran de Gràcia; l'altra: una estació de subministrament i distribució elèctrica; i el tercer: un pàrquing subterrani per a l'empresa de gestió de residus municipals BCNeta.

Tot i que el disseny actual preveu l'enderrocament dels edificis situats entre el carrer Ballester i el carrer Agramunt, altres alternatives han estat explorades i proposades per *Vallcarca Som Barri*. Durant les entrevistes realitzades, el personal tècnic de l'Ajuntament de Barcelona reconeix que la ciutat ha avançat cap un enfocament més inclusiu i participatiu de la planificació urbana, on els veïns tenen una forta influència en la presa de decisions.

Història i context sobre enverdiment a Vallcarca

El primer pla general metropolità (PGM) que afecta Vallcarca es remunta al 1976, però mai no va ser executat i va induir la degradació del barri, ja que no permetia la remodelació de cap dels edificis afectats, previstos per enderrocar. Renovat el 2002, el segon pla estipulava la destrucció del nucli històric del barri juntament amb la construcció d'una carretera ampla que connectés el centre de Barcelona amb la muntanya de Collserola. Els membres de la *Plataforma d'Afectades per l'Eix Verd* sostenen que el pla era en realitat una excusa per encabir tres infraestructures de ciutat: l'estació de distribució d'electricitat (imposada des de Madrid -Red Eléctrica Española); un aparcament subterrani per a BCNeta; i el dipòsit d'aigua, previst per minimitzar inundacions per sota de l'avinguda Diagonal.

Fins al 2008, quan el PSC (Partit Socialista de Catalunya) tenia majoria absoluta a l'ajuntament, es van produir un cicle d'expropiacions i enderrocs, que quedaren aturats amb la crisi econòmica. Aquest procés va anar de la mà de l'adquisició de parcel·les i edificis per part d'empreses immobiliàries com Núñez i Navarro.

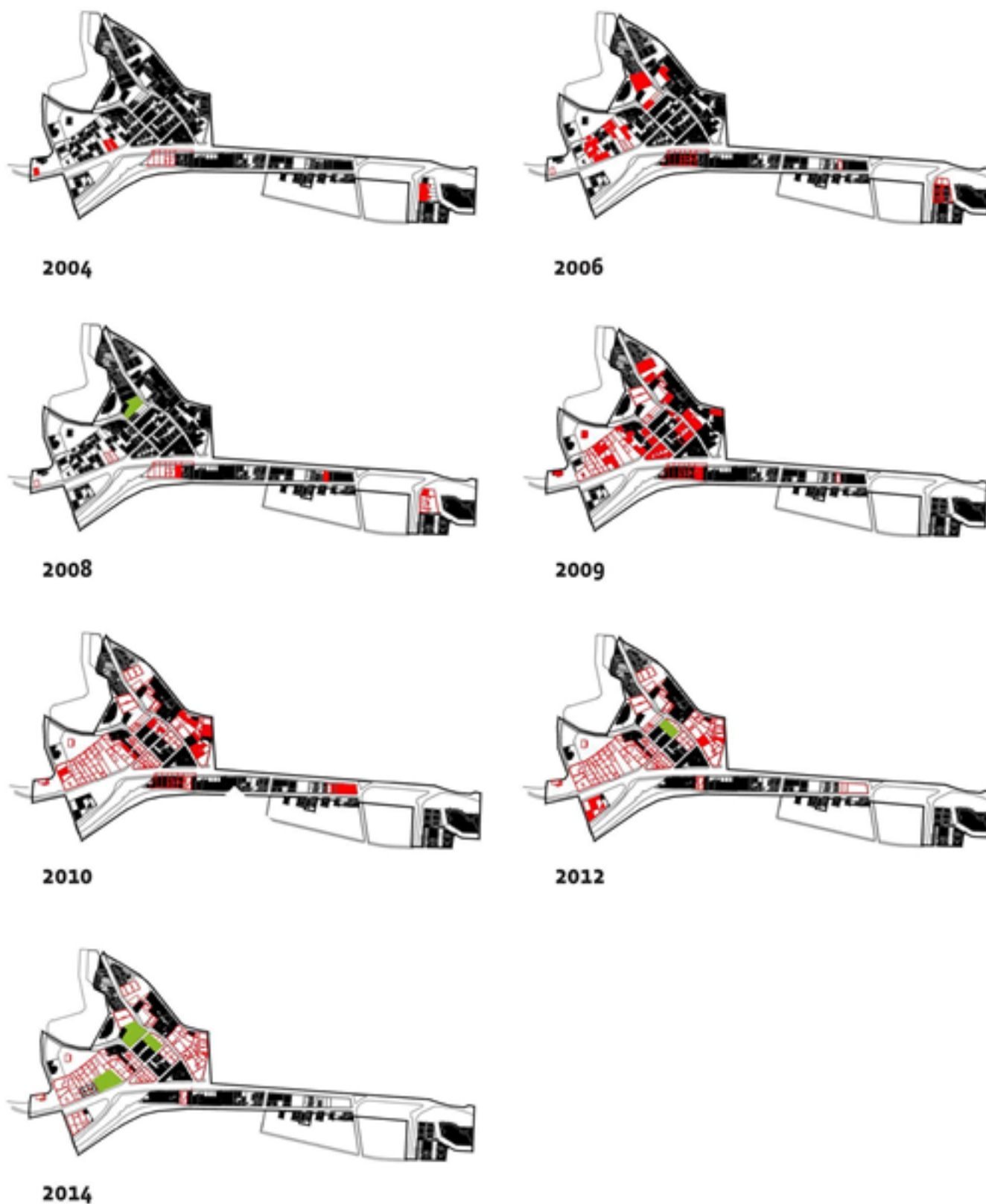

Figura 2. Àrea afectada pel MPGM 2002 (anys 2004-2014). Les zones en vermell mostren enderroc. En verd, solars okupats pels residents. Font: [Assemblea de Vallcarca \(2016\)](#), a [Antunesa et al. \(2020\)](#)

Des de l'època franquista fins al 2011, el barri de Vallcarca està marcat, per tant, per una lenta degradació, un procés al qual veïns i acadèmics anomenen *urbanicidi*. Els plans urbanístics dissenyats per al barri afectaven

molts edificis, que van ser abandonats progressivament (ja que l'administració municipal es va negar a emetre els permisos necessaris per a la seva renovació). El treball etnogràfic de Stanchieri (2015) explica com els veïns intentaven arreglar les façanes de les seves pròpies cases a la nit, per tal d'evitar ser vistos per les autoritats. Veient la degradació de les seves cases, molts veïns van acceptar els diners de l'ajuntament que en aquell període estava expropiant diversos edificis. Aquestes cases, però, no van ser enderrocades a causa de l'arribada de la crisi econòmica. A partir del 2009 va sorgir un gran moviment okupa al barri, on joves activistes van habitar les cases buides i degradades i les van restaurar, col·lectivitzant parcel·les no utilitzades i transformant-les en espais de vida comunitària. Vallcarca era el segon barri amb el nombre més elevat de cases okupades d'Europa (Romero, 2016).

Els veïns de l'associació *AAVV Gracia Nord-Vallcarca* van ser una de les veus en contra del moviment okupa i van insistir en l'enderrocament d'edificis a l'Avinguda Vallcarca, argumentant que l'ocupació il·legal denigra la imatge i la prosperitat del barri. Els membres de l'associació manifesten el desig de "dignificar i netejar el barri". És important destacar que molts dels membres de l'associació viuen en un edifici relativament nou al carrer Bolívar, just davant de la futura avinguda verda, i que mantenen una alçada superior al permès legalment en l'actualitat. El MPGM del 2002 amparava aquesta alçada superior, ja que l'amplada de la nova avinguda hauria permès la presència d'edificis més alts.

A l'altra banda de l'espectre, l'Assemblea de Vallcarca es va constituir el 2012, formada per una dotzena d'entitats i persones interessades (on posteriorment s'hi afegeix l'associació *Vallcarca Som Barri*). Amb l'assessorament tècnic d'Arquitectes Sense Fronteres, l'Assemblea va treballar en la reformulació del projecte del 2002, mitjançant una planificació comunitària local i participativa.

El maig de 2014, el barri de Vallcarca va entrar en una nova fase urbanística. El Departament d'Hàbitat Urbà de l'Ajuntament de Barcelona va signar la Modificació del Pla General Metropolità (MPGM) del sector Vallcarca-Farigola, que se centrava bàsicament en la remodelació del nucli antic. Els processos participatius, però, no van tractar el projecte de l'avinguda verda. Amb l'entrada de Barcelona En Comú a l'ajuntament (2015), es van començar de nou els processos participatius i les negociacions al voltant d'aquesta última. Això va comportar una modificació formal del Pla general metropolità (MMPGM) (seleccionat el 2018) que estipulava una major preservació del patrimoni i del sòl per a ús públic. Tot i això, en paraules dels membres de les associacions de veïns, encara no s'ha produït una negociació real sobre el futur de l'avinguda que involucri a tots els agents afectats, sinó unes taules tècniques informatives. El punt més controvertit és sens dubte l'enderrocament de les cases entre el carrer Agramunt i el carrer Ballester, a l'Avinguda de Vallcarca.

Mentrestant, l'AAVV *Gracia Nord-Vallcarca*, juntament amb set associacions més, han apel·lat davant dels tribunals contra l'ajornament del MPGM del 2002, argumentant que altres projectes similars (com General Mitre de Balmales, la Travessera de Dalt de Lesseps o l'Avinguda Diagonal) han estat licitats i executats amb èxit, mentre que l'avinguda verda roman aturada. Els entrevistats expliquen que els afectats pel futur enderrocament de les cases havien de ser traslladats a l'edifici on viuen actualment membres de la pròpia associació, situat davant de l'Avinguda de Vallcarca. Tanmateix, amb el pas del temps els pisos buits s'han ocupat i ja no hi ha prou espai per a tots els afectats.

Tot i així, les opinions sobre la recol·locació dels afectats difereixen. Segons un tècnic del departament d'Ecologia Urbana (Ajuntament de Barcelona), un dels edificis que acullen persones traslladades després de l'enderroc del nucli històric de Vallcarca és anomenat informalment '*el cementiri*' i disposa de pisos de 50 a 70 m². Anteriorment, aquests veïns vivien en cases antigues però unifamiliars amb petits patis; el seu model de vida va canviar completament, i diversos estudis en mostren les seves experiències negatives.

D'altra banda, la *Plataforma d'Afectades per l'Eix Verd* va néixer el 2018 quan es van reiniciar les negociacions al voltant del projecte de l'avinguda verda. La plataforma inclou tots els afectats pels possibles enderrocaments, així com associacions simpatitzants i membres de la comunitat. Una de les victòries d'aquests darrers és la col·lectivització i recuperació de la plaça Farigola (ara part de la modificació del PGM

aprovada el 2018), l'antiga escola republicana Can Carol, i el celler cooperatiu La Riera. Alguns d'aquests grups encara es reuneixen a La Fusteria, un antic taller artesanal, i l'últim edifici que roman dempeus al tram inicial del carrer Argentera, al nucli antic afectat pel MPGM 2002.

En quina etapa es troba actualment el projecte?

Les modificacions al PMG del 2018 estipulen que les demolicions només afectaran la peça urbana que va des del carrer Agramunt fins a la casa modernista Comas d'Argemí, que inclou els següents espais d'importància comunitària: el celler La Riera, l'edifici okupat *Old School* i l'Ateneu Popular de Vallcarca.

Figura 3. Casc antic i avinguda del barri de Vallcarca. La línia vermella mostra la zona afectada pel MPGM 2002; la línia verda mostra la zona actualment en disputa sobre el projecte d'avinguda verda.

Les dues associacions i l'ajuntament mantenen posicions diferents respecte a les tres infraestructures de la ciutat previstes a l'Av Vallcarca: el dipòsit d'aigua, l'aparcament de BCNeta i l'estació de subministrament i distribució elèctrica. El portaveu de la *Plataforma d'Afectades per l'Eix Verd* manté que la construcció d'aquestes infraestructures també determina el tipus de plantes i arbres que es poden col·locar sobre terra. Si aquestes infraestructures es construeixen, només hi podran créixer arbustos petits i herba, impedit la plantació d'arbres amb arrels grans, fet que nega l'efecte de "pulmó verd" que el projecte suposadament generarà al barri. Segons els membres de la Plataforma, el dipòsit d'aigua previst també inclou aigua del clavegueram i lavabos, i no serà un punt de recollida d'aigua de pluja.

El manteniment de totes les hectàrees de verd que el projecte plantejava és un altre aspecte tècnic que cal tenir en compte. Com expliquen els tècnics administratius, les hectàrees d'espai verd urbà no es poden reduir. Quan es fan modificacions del pla general, s'hauran de mantenir els metres quadrats de verd previstos.

Seguint aquests criteris, l'associació Som Barri, els membres d'Afectades per l'Eix Verd, i simpatitzants, han presentat un projecte alternatiu, elaborat per un grup d'arquitectes, que manté la mida de zones verdes. Els col·lectius defensen una avinguda verda que no suposi l'enderrocament de cases. La seva proposta alternativa, per exemple, contempla l'assoliment de 10.000 m² de zones verdes mitjançant la reducció dels carrils de cotxes. Actualment, l'Av Vallcarca i el carrer Bolívar tenen quatre carrils per a cotxes, que suggereixen reduir a la meitat a través de l'ampliació i *enverdiment* de les voreres. A més, suggereixen la peatonalització del carrer Agramunt. La proposta es basa, doncs, en convertir totes les parcel·les abandonades i degradades en zones

verdes i desincentivar els vehicles de motor, en lloc de desplaçar els veïns. En comptes d'enderrocar cases, proposen rehabilitar-les i introduir jardins verticals a les façanes.

Figure 4. Alternative proposal from Som Barri for the green avenue of Vallcarca / XFDC

Els membres de l'AAVV *Gràcia Nord-Vallcarca*, per altra banda, defensen la proposta inicial d'una rambla verda com a necessitat ambiental i social del barri, i per aconseguir un barri esponjós i obert.

Pròxims passos a seguir

Com s'ha esmentat, els grups enfrontats comparteixen la visió de ser "ciutadans de segona classe", encara que els seus motius i solucions pel projecte de l'avinguda difereixen substancialment. Mentre que els membres d'AAVV *Gràcia Nord-Vallcarca* demanen una rambla verda que "dignifiqui" Vallcarca, els representants de les Afectades per l'Eix Verd mantenen que l'objectiu principal dels que defensen el pla del 2002 és gentrificar el barri i (re)valoritzar els edificis al voltant de l'avinguda.

L'ajuntament reconeix que el pla no es pot aplicar tal com es va dissenyar originalment. El que encara es desconeix, però, és què comportarà la futura modificació; si es prioritzen les tres instal·lacions de la ciutat i la massa verda, si es mantenen totes les cases de l'Av Vallcarca, o si el pla permet d'una solució intermèdia alternativa.

Els tècnics del districte creuen que un cop aclarits els detalls tècnics, l'ajuntament hauria d'actuar com a àrbitre entre els diferents grups veïnals. Comparteixen la necessitat de difondre, explicar i 'socialitzar' els plans urbanístics, de manera que tots els veïns siguin conscients dels aspectes tècnics de qualsevol proposta de modificació, com a forma de facilitar la seva inclusió en la presa de decisions.

Bibliografia

Antunesa, B.; March, H.; Connolly, J. (2020), "Spatializing gentrification in situ: A critical cartography of resident perceptions of neighbourhood change in Vallcarca, Barcelona", *Cities*, num. 97, Elsevier.

Cardona, D.; Conill Hernández, M. (2021), "Vallcarca: fer un barri des de la lluita", *Directa* (online), Available at: directa.cat/vallcarca-fer-un-barri-des-de-la-lluita/?fbclid=IwAR2XrQEyx-NzZtclKnuLkrNm7PhB2QNi4iS3yAwy7pci2AyEkzBA2T6eucE

Assemblea de Vallcarca (2016), *Carregades de Raons: Document crític amb la Modificació del Plan General Metropolità en l'Àmbit de l'Av. Hospital Militar-Farigola*. Retrieved from assembleadevallcarca.files.wordpress.com/2016/02/carregades-de-raons2.pdf

L'independent de Gràcia (2018), "El debat per la Rambla Verda a Vallcarca s'obre amb el Districte avalant el dipòsit i la subestació", *L'Independent de Gràcia* (online), Available at: www.independent.cat/2018/12/14/el-debat-per-la-rambla-verda-a-vallcarca-sobre-amb-el-districte-avalant-el-diposit-i-la-subestacio/

Merino, A. (2020), "Els veïns de Penitents a Barcelona s'organitzen per no perdre els parcs del barri", *Nació Digital* (online), Available at: www.naciodigital.cat/noticia/210879/veins-penitents-barcelona-organitzen-no-perdre-parcs-barri

Romero, M. (2016), "Vallcarca: urbanisme especulatiu, urbanisme de resistència", *Directa* (online), Retrieved from: directa.cat/vallcarca-urbanisme-especulatiu-urbanisme-deresistencia

Stanchieri, M. L. (2015), *Prácticas y poéticas de un barrio en transformación: el caso de Vallcarca en Barcelona*, Programa de Doctorat en Estudis Avançats en Antropologia Social, Univeristat de Barcelona

Vallcarca Neighbourhood Council (2020): www.youtube.com/watch?v=-8BNuiQdw4c